

A műtárgyhamisítás és a vele szembeni fellépés lehetséges eszközei Magyarországon

A műtárgyhamisítás elleni fellépés hatékonyságának javítása érdekében a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) 2011-ben műtárgyhamisítás elleni munkacsoportot hozott létre. A munkacsoport az első olyan szakmai szerveződés, amelyben a kulturális javak védelmében érintett valamennyi számottevő állami és piaci szereplő képviselteti magát. Ily módon lehetőség van a témát érintő valamennyi megközelítési mód, a problémák és a tapasztalatok megismerésére és adottak a feltételek a beavatkozás átfogó, minden lényeges szempontt figyelembe vevő eszközrendszerének kiépítésére. A munkacsoport tevékenységének fő irányai: a hamisítás körébe tartozó elkövetési magatartások pontos meghatározása, szakmai és jogi megítélése, az ezzel foglalkozó szakértői tevékenység szakmai és igazgatási kereteinek vizsgálata, a műkereskedelmi tevékenység előírásainak kritikai áttekintése (különös tekintettel a kulturális javak hamisítás elleni védelmére), a hamis kulturális javak azonosításának, kezelésének megoldása.

A testület 2012. évi tevékenysége, valamint a 2012. november 20-án e témában rendezett konferencia tapasztalatai alapján az alábbiakban foglalta össze a műtárgyhamisítás magyarországi helyzetét és a hamisítás elleni fellépésben során alkalmazható eszközöket.

1. A műtárgyhamisítás jellemzői

A műtárgyhamisítás magyarországi volumenéről nincsenek pontos adatok, de a nyomozó hatóság és a műkereskedői szakma képviselői a problémát egyértelműen igen súlyosnak tartják. A károk több szinten jelentkeznek. A hamis tárgy jóhiszemű tulajdonosa mellett jellemzően kárt szenved a műtárgyat értékesítő galéria, illetve aukciósház is, tekintve, hogy ilyen esetekben általában visszatérítik a vevőnek a vételárat. Közvetetten az is kárnak tekinthető, hogy a hamisításoktól való félelem miatt számos műalkotás be sem kerül a műkereskedelembé, mert a kereskedők eleve elutasítják azokat. A gyűjtők részéről is erősödhet a bizalmatlanság. Vásárlási kedvük csökkenése visszaveti a műkereskedelem forgalmát, aminek - nehezen számszerűsíthető - adóbevételi vonzatai is vannak. A vagyoni kár mellett nem kevésbé lényeges az eszmei kár, ami az alkotót, illetve a kulturális örökséget éri.

Az esetek túlnyomó többsége az eszközrendszer hiányosságai és elégtelensége miatt látens marad. A nyilvánosságra kerülő ügyek gyakran iskolapéldaként magukban hordozzák a teljes problémahalmazt. A hatékony eszközrendszer kialakításához segítséget jelenthet az ismertté vált büntetőügyek jellemzőinek megismerése. Ennek érdekében a munkacsoport következő feladatainak egyike az ezt célzó empirikus kutatás.

2. A műtárgyhamisítás szabályozásának szintjei és jelenlegi megoldásai

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény, és a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény egyaránt megfogalmazza a saját szemszögéből a hamisítás tilalmát. A Büntető Törvénykönyvben (1978. évi IV. törvény) a kulturális javak hamisítása, meghamisítása nem szerepel önálló tényállásként. A jelenlegi lehetőségek szerint csalás miatt büntetendő, aki „jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és

ezzel kárt okoz” (Btk. 318. §), illetve a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt az, aki „másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát haszonszerzés végett vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti” [Btk. 329/A. § (1) bekezdés].

A kulturális javak hamisítása büntetőjogi megítélésével kapcsolatban a jogalkalmazás képviselői főként a bizonyíthatóság szempontjából, a jogtudomány képviselői dogmatikai kitekintéssel, a művészettörténészek pedig szakmai érvek alapján fogalmazták meg álláspontjukat, amelyek megegyeznek abban, hogy az előrelépéshez elengedhetetlen a hamisítás és a hamisítvány átfogó-részletező meghatározása.

Ezzel kapcsolatban merül fel, hogy a hamisítványok elleni konkrét fellépés során a kulturális javakon belül a hamisítás szempontjából releváns tárgyak köre helyezendő az előtérbe. A legveszélyeztetettebb kategória köztudottan a festmény, de az ellenőrzött és nyilvántartott kört ennél szélesebben, átfogóbban kell meghúzni a védendő és veszélyeztetett értékek mentén. A munkacsoport alapvetően a művészeti alkotások, ezek között is a képző- és iparművészeti alkotások körét tekinti e szempontok alapján érintettnek, ennek megfelelően tevékenysége során e műtárgycsoportokra koncentrál.

A védett értékek sérelme mentén, illetve a társadalomra való veszélyesség szerint súlyozva kell eldönteni, hogy mely elkövetési magatartásokat hogyan ítélünk meg, illetve miként szankcionálunk. (Az eredetiséget illető megtévesztés e tekintetben lényeges fogalmi elem a hamisítás büntetendősége kapcsán, a haszonszerzési célzat és a károkozás „szükségességével” kapcsolatban már megoszlanak a vélemények.) Ezt a gondolatmenetet kiegészíti a vonatkozó közigazgatási szabályozási lehetőségek vizsgálata, az alkalmazható engedélyezési és szankciórendszer elemzése.

3. A műtárgyhamisítás megvalósulásának környezete és az ellene ható tényezők

A műtárgyhamisítás a forgalomba hozatal során tölti be „rendeltetését”, itt nyer értelmet az eredetiséget illető megtévesztési szándék, itt keletkezik az illegális haszon és a kár is. A hamisított műtárgyak addig gerjesztik potenciálisan a folyamatot, amíg hamisított jellegük az összes releváns szereplő számára nyilvánvalóvá nem válik.

A műkereskedelem szerepe

A hamisítás elleni fellépés során a műkereskedelem szerepének és felelősségének ezért fokozott hangsúlyt kell kapnia. A műkereskedelmi tevékenységet nem szabályozza speciális jogszabály. Az elsődleges feladat ezen a téren ennek a hiánynak a megszüntetése, és a műkereskedelmi tevékenység önálló - a használcikk-forgalmazástól eltérő, a terület sajátosságait és a fogyasztóvédelmet, valamint az örökségvédelmet is szem előtt tartó - szabályozása. A munkacsoport ezt a folyamatot a műtárgyvédelmi aspektusok megfogalmazásával, illetve konkrét javaslatokkal is segíti.

Ennek a munkának az alábbi - a hamisítás ellen is ható - súlypontjai kerültek eddig megfogalmazásra:

- a műkereskedelmi tevékenység folytatása feltételeinek meghatározása
- a tevékenység szabályozása, megfelelő engedélyezési és ellenőrzési rendszer, valamint hatékony közigazgatási szankció alkalmazása,

- a műkereskedő speciális jogosultságainak és kötelezettségeinek meghatározása a műtárgyak védelme érdekében (nyilvántartási, ellenőrzési kötelezettségek, esetleg az eredetiség tanúsítása stb.).

A szakértő helye a folyamatban

A hamisítás elleni fellépés szükségszerű eleme az eredetiség hiteles megállapítása, majd a hamis műtárgyak forgalomból történő kivonása. A műtárgyak eredetiségének vizsgálata alapvetően szakértői kompetenciába tartozik. A szakértő jelenléte szükségszerű mind a mindennapi műtárgy-kezelési, műtárgyvédelmi tevékenység (a kulturális javak megőrzése, tudományos feldolgozása, védelme, közkinccsé tétele és az azokkal történő kereskedelem) során, mind a műtárgyak sérelmére elkövetett cselekmények felderítésénél és bizonyításánál.

A munkacsoport szerint a kulturális szakértői tevékenység, valamint az e területen folytatott igazságügyi szakértői tevékenység folytatásának a feltételei nem megfelelően kidolgozottak. Részben ennek a következménye, hogy a szakértők kompetenciája nem egyértelmű. Szakértőképzés nincs, emiatt a szakértők ismereteinek köre és a gyakorlati tapasztalatok mélysége nagymértékben eltér egymástól.

Mivel a szakértői közreműködés csak megfelelő színvonalon biztosítja a kívánt cél elérését, a munkacsoport fontos feladatként határozta meg a szakértőkkel szembeni követelmények egységesítését, a munkájukhoz szükséges tárgyi-technikai feltételek biztosítását.

4. A hamis műtárgyak kezelése

A folyamat eredőjét a hamisítást megvalósító konkrét elkövetési magatartások (a hamis műalkotás létrehozása, valamint az eredeti mű meghamisítása), illetve ezek „eredménye”, a hamis műtárgy képezi.

Az optimális cél itt az új hamisítványok készítésének megakadályozása lenne. Ezt a célt szolgálhatják az eredeti műtárgyak megjelölésére kifejlesztett olyan megoldások, amelyek technikai jellegű azonosító jellemzők utólagos elhelyezésén alapulnak.

A már meglévő vitás eredetű tárgyakat illetően az elsődleges feladat az eredetiség (vagy annak hiánya) hiteles megállapítása. Hasonlóan lényeges a hamis műtárgyak forgalomból történő kivonása. A hamis tárgyak forgalomba kerülésének megelőzését szolgálhatja a „véleményezett eredeti művek” nyilvántartásba rendezése csakúgy, mint a műkereskedelemben eladásra kínált műtárgyak regisztrálása, illetve a kereskedő garanciavállalása azok eredetiségét illetően. Mindez hiteles és egységes szakértői eljárást feltételez, a jelenlegi szakértői működés azonban nem tekinthető ilyennek. A szakértői tevékenység kívánt követelményeinek meghatározása és megteremtése tehát kulcsfontosságú a hamisítás elleni fellépés során.

A műtárgy hamis jellegének megállapítása után a további eladási kísérletek sikerét csak akkor lehet megakadályozni, ha a hamisság ténye az összes releváns szereplő számára nyilvánvalóvá válik. A munkacsoport nemzetközi tapasztalatokkal és a hazai szakértők véleményével is alátámasztott álláspontja szerint az eszközrendszer jelenlegi stádiumában ezt a célt jól szolgálhatja az ún. „vitatott eredetű műtárgyak” nyilvántartása. Ez a kezdeményezés azt célozza, hogy az ilyen művek ekként minősítve kikerüljenek a forgalomból, amíg

eredetiségükről állásfoglalás nem születik. Ez az adatbázis alapvetően a műkereskedelemben felbukkanó, eladásra kínált kétes eredetű művek kezelésének eszköze lehet, ennél fogva a műkereskedelmi szakma tevékeny együttműködését feltételezi.

2012. november 20-án a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület „Hamis műtárgyak karanténban? - Új utakon a műtárgyhamisítás ellen” címmel egész napos konferenciát szervezett, mely áttekintette a műtárgyhamisítás elleni fellépés különböző megközelítési lehetőségeit, különös tekintettel az adatbázisok szerepére ebben a folyamatban. A konferencia résztvevői megismerkedtek a Németországban több éve létrehozott „vitatott eredetű műtárgyak” adatbázisának tapasztalataival. Egy ilyen nyilvántartás létrehozásának jelentősége Magyarországon ezen a konferencián került első alkalommal megfogalmazásra. Az érintett szektorok részvételével tartott kerekasztal-beszélgetés alapvető konszenzussal zárult a vitatott eredetű műtárgyak adatbázisa hazai szerepét és a megvalósítás szándékát illetően. Ennek lényege, hogy az adatbázis egy sokrétű eszközrendszer egyik első eleme lehet. Ezen belül is kiemelendő a műkereskedői szakma mint leginkább érdekelt fél alapvető feladatvállalása egy belső információs adatbázis létrehozására és működtetésére vonatkozóan.

A projekt részletei, mindenekelőtt a finanszírozása még kidolgozásra várnak. Az állami szféra szerepe, segítségnyújtásának módja szintén további megbeszélések tárgyát kell, hogy képezze. A német adatbázist létrehozó és működtető Művészeti Aukcionátorok Szövetsége együttműködését, technikai és szakmai segítségét ajánlotta fel, nyitva hagyva a két adatbázis esetleges későbbi összekapcsolásának lehetőségét is.

A rögzített kiindulási pontok és az első év tapasztalatai olyan alapnak tekinthetők, amelyre hatékony, egymáshoz sok helyütt kapcsolódó eszközrendszer építhető. A feladatok jellege miatt a továbbiakban is széles körű szakmai – intézményi együttműködésre van szükség; a munkacsoport ezúton is kéri ehhez valamennyi érdekelt és érintett fél támogatását.